

особи, поводження або погрози застосування такого поводження (п. 2 ч. 2 ст. 87 КПК України) не може бути допустимим. Викликає сумнів також доцільність допустимості в умовах воєнного стану здійснення органами досудового розслідування, прокуратурою повноважень, не передбачених КПК України для забезпечення досудового розслідування кримінальних проваджень (п.2 ч. 3 ст. 87 КПК України) та ін.

У ч. 4 ст. 95 КПК України передбачається право суду обґрунтовувати судові рішення показаннями або посилатися на них, якщо такі показання надані слідчому, прокурору у порядку, передбаченому ст. 615 КПК України. Відповідно до ст. 615 КПК України такий порядок передбачає обов'язкову відеофіксацію (за допомогою доступних технічних засобів) допиту свідка, потерпілого та обов'язкову участь у допиті підозрюваного захисника (зокрема і у режимі відеоконференції), а також обов'язкову відеофіксацію допиту за допомогою доступних засобів відеозапису. Такий підхід відчутно обмежує права осіб і не виключає зловживань. Зважаючи на те, що показання у кримінальному провадженні є одним з найбільш поширених джерел доказів і часто утворюють основу всієї доказової бази, у вирішенні цього питання потрібен виважений підхід.

Вкотре змінюється назва розділу IX-1 КПК України та назва ст. 615 КПК України відповідно. Нова назва розділу IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Як бачимо, особливий режим поширюється на досудове розслідування і судовий розгляд (як і у чинній редакції станом на 19.04.2022 р.), а згадування про інші особливі правові стани (режими) та заходи видалено. Такий підхід певним чином зумовлений зміною обстановки і є виправданим, проте не у частині відмови від формулювання про надзвичайний стан, що видається передчасним та зумовлює фактичну відсутність особливого правового механізму щодо здійснення кримінального провадження у випадку запровадження такого правового стану.

Отже, новими змінами до КПК України суттєво розширюються права органу досудового розслідування, прокуратури, суду у частині доказування із допустимими обмеженнями прав осіб та відхилень від звичайного процесуального порядку в умовах воєнного стану. Деякі підходи убачаються доцільними, деякі потребують доопрацювання та конкретизації. Важливо зауважити, що будь-які обмеження прав осіб у кримінальному провадженні мають бути виправданими та пропорційними навіть в умовах воєнного стану, а органи досудового розслідування, прокуратура, суд мають діяти у спосіб, визначений законодавством. Дія воєнного стану, об'єктивна неможливість виконання своїх функцій уповноваженими суб'єктами, а також єдино можливий спосіб їх дій, що визначається спеціальним порядком – сукупність обставин, що зумовлюють застосування такого спеціального порядку. У всіх інших випадках має бути застосований загальний порядок кримінального провадження.

*Сергій Тіхонов**
*Віктор Василичук***
*Сергій Вишневський****

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З МЕТОЮ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ЯДЕРНИХ ОБ'ЄКТАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ядерні об'єкти, що використовуються у мирних цілях, можуть ставати ціллю терористів, і такі об'єкти можуть створювати загрозу міжнародному миру та безпеці.

* Завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ.

** Професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

*** Ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ.

Для цього світовим співтовариством прийнято ряд міжнародних конвенцій. Сторонами цих угод є і росія, і Україна, і більшість демократичних країн світу [1].

Однак 24 лютого 2022 р. Російська Федерація розпочала військову агресію проти України [2] після чого військовослужбовці країни агресора, діючи умисно, захопили Чорнобильську, Запорізьку атомну електростанцію та насильно утримували її персонал. Під обстріл потрапила дослідницька ядерна установка, яка розташована на майданчику Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут», що є цинічним зневажанням всіх міжнародних норм ядерної безпеки на АЕС.

Отож захоплення російською армією атомних станцій України, обстріли території довкола, нищення інфраструктури, є прямим порушенням вимог Женевської конвенції та протоколів до неї [1].

Так, у порушення:

- статті 2 Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14 вересня 2005 року, що вступила в дію 25 жовтня 2007 року, якою визначено, що будь-яка особа вчиняє злочин за змістом цієї Конвенції, якщо вона незаконно чи навмисно: володіє радіоактивним матеріалом або виготовляє пристрій чи володіє ним з наміром нанести істотну шкоду власності чи навколишньому середовищу; використовує радіоактивний матеріал чи пристрій будь-яким чином або використовує чи ушкоджує ядерний об'єкт таким чином, що відбувається вивільнення або створюється загроза вивільнення радіоактивного матеріалу з наміром завдати істотної шкоди власності чи навколишньому середовищу або із наміром змусити фізичну чи юридичну особу, міжнародну організацію або державу вчинити будь-яку дію чи утриматися від неї [3];

- статті 7 Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок від 26 жовтня 1979 року, яка вступила в дію 05 серпня 1993 року та 08 лютого 1987 року для СРСР, правонаступником якого є Російська Федерація, якою передбачено, що навмисне вчинення крадіжки ядерного матеріалу або його захоплення шляхом грабежу, а також дії, які являють собою вимогу шляхом загрози силою або застосування сили, або за допомогою будь-якої іншої форми залякування про видачу ядерного матеріалу є правопорушенням, яке карається кожною державою-учасницею у рамках свого національного законодавства [4];

- статті 5б Додаткового протоколу до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, що стосується жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол I) від 08 червня 1977 року, якою унормовано, що установки і споруди із небезпечними елементами, зокрема атомні електростанції, не мають бути об'єктом нападу навіть у тих випадках, коли останні є військовими об'єктами, оскільки такий напад може викликати вивільнення небезпечних елементів та призвести до важких втрат серед цивільного населення [5].

Зазначене вище показує, що тактика, методи і засоби збройної агресії Російської Федерації проти України супроводжуються порушеннями законів і звичаїв війни, що кваліфікується як злочин (ст. 438 КК України). [6].

Разом із цим захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також встановлення особи суб'єкта кримінально караних дій, а також притягнення його до відповідальності на підставі належних і допустимих доказів є завданням кримінального провадження.

Виходячи із описаних обставин, вбачаюся усі необхідні складники кримінального правопорушення: об'єктивна сторона, об'єкт, суб'єктивна сторона, суб'єкт. Якщо перших три перелічених складові можливо задокументувати за допомогою камер відеоспостереження, даних супутникової зйомки, допитом свідків, оглядом, обшуком, речовими доказами та іншими, то суб'єкта злочину не достатньо встановити лише як особу, його потрібно ще й затримати.

Затримання озброєного злочинця вимагає оперативних, тактичних дій із застосування усіх доступних сил та засобів, а також вдалого їх комбінування при ситуаційному маневруванні.

Одним із важливих етапів планування операції із затримання є встановлення місцезнаходження суб'єкта злочину. Можливість встановити точне його місцезнаходження дозволить визначитись із кількістю залучених для затримання осіб, вибір необхідної техніки, повідомлення про спецоперацію місцевих органів (поліція, військові та інші).

Беручи до уваги глобальний технологічний розвиток суспільства використання злочинцями мобільного кінцевого (термінального) обладнання є цілком логічним.

Відповідно до ст. 93 КПК України, сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Частина 1 статті 268 КПК України визначає, що установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) є негласною слідчою (розшуковою) дією, що полягає в застосуванні технічних засобів для отримання від мережевої інфраструктури або мобільного кінцевого (термінального) обладнання відомостей про місцезнаходження мобільного кінцевого (термінального) обладнання (точки його підключення до мережі).

Водночас у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора (ст. 250 КПК України) [7].

При цьому, ураховуючи потенційну небезпеку життю та здоров'ю осіб описаних ч. 1 та ч. 2 ст. 438 КК України, норма ст. 250 КПК України не передбачає можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії як установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) у кримінальному провадженні зареєстрованому за фактом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України (розділ XX вказаного закону).

Беручи до уваги, що з початку збройної агресії Російської Федерації проти України станом на 09.05.2022 р зареєстровано 10464 злочинів, із яких 10150 за ст. 438 КК України, 49 за ст. 437 КК України (планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни), 15 за ст. 436 КК України (пропаганда війни) [8], для ефективного розкриття та розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля та виконання завдань кримінального провадження, вважаємо за необхідне внести зміни до ст. 250 КПК України, доповнивши її змістом про можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді розділом XX (Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки, людства та міжнародного правопорядку) Особливої частини Кримінального кодексу України.

З метою раціонального використання сил та засобів, а також спрощення процедури досудового розслідування кримінального провадження, ураховуючи ступінь втручання держави в права особи при розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів, доцільно також внести зміни до ч. 1 ст. 248 КПК України та надати право слідчому судді апеляційного суду проводити розгляд клопотань слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, як установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України) та спостереження за особою (ст. 269 КПК України), без обов'язкової їх участі.

Список використаних джерел:

1. Ядерний тероризм путінських головорізів в Україні загрожує самій росії, Європі та світу. Екологія право людина. URL: <http://epl.org.ua/announces/yadernyj-teroryzm-putinskyh-golovoriziv-v-ukrayini-zagrozhuje-samij-rosiyi-yevropi-ta-svitu/>

2. Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

3. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (*Конвенцію ратифіковано Законом N 3533-IV від 15.03.2006*). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68#Text

4. Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок від 26 жовтня 1979 року (Набуття чинності для України: 05.08.1993) URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68#Text

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (Набуття чинності для України: 25 липня 1990 р.). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

8. Офіс Генерального прокурора: Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ станом на 07.05.2022/ URL: <https://www.gp.gov.ua/>

Валерій Хахановський*

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

8 березня набув чинності Закон України № 2111-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», де викладено нову редакцію ст. 615 КПК України, що регулює особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану [1].

Ст. 615 КПК України тепер має назву «Особливий режим досудового розслідування та продовження строків тримання під вартою під час судового провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та / або інших держав проти України».

Зокрема, згідно з новою редакцією п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі відсутності технічної можливості доступу до ЄРДР, рішення про початок досудового розслідування приймається слідчим або прокурором, про що виноситься постанова. Відомості, що підлягають унесенню до ЄРДР, вносяться до нього за першої можливості. Така процедура стосується всіх кримінальних правопорушень.

Крім того, розширені повноваження керівника органу прокуратури в кримінальному провадженні. Законом розширено перелік статей КК, в провадженнях за якими такі повноваження надаються прокурору. Так, сюди віднесено практично всі злочини проти власності, убивства та ін.

Частиною 3 ст. 615 КПК також передбачено, що про такі прийняті прокурором рішення невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня та відповідний суд. А частиною 2 цієї статті встановлено можливість продовження на строк до 30 днів строку дії ухвали про тримання під вартою або постанови прокурора про тримання під вартою. Крім того, законодавець передбачив продовження запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, які закінчуються (ч. 6 ст. 615 КПК).

Крім того, новим п. 3 ч. 1 ст. 615 КПК передбачено правило, згідно з яким, у разі відсутності об'єктивної можливості звернутися до суду з обвинувальним актом, строк

* Професор кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки ННІ №1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.